

Pražský groš Václava IV. s obrácenými měsíčky v horní řadě lví hřívy

Ondřej Černohorský – Petr Bláha

Abstract: A Prague Groschen of Wenceslaus IV with Reversed Crescents in the Upper Row of the Lion's Mane

The article presents a new image variant of the Wenceslaus IV's Prague groschen of the Hána XI type bearing a lion with reversed crescents in the upper row of its mane. Both documented specimens were struck with different obverse dies bringing thus two new variants with various types of the crown.

Keywords: Wenceslaus IV; Prague groschen; typology; chronology; epigraphy

V říjnu 2021 byl na internetovém aukčním serveru AUKRO s.r.o. zakoupen zajímavý pražský groš Václava IV. (obr. č. 1). Mince byla nabízena společně s dalšími 14 groši téhož panovníka, mezi nimiž se nacházela i jedna neznámá ražba atypické řady, kterou autoři popsali v samostatném článku.¹ Původ mincí ze souboru není znám, dle výskytu starších i mladších typů se s největší pravděpodobností jednalo o náhodný výběr grošů k prodeji.

Popisovaný pražský groš je zajímavý zejména vyobrazením lví hřívy, která se skládá ze tří řad měsíčků v počtu 3+4+4, přičemž horní řada malých měsíčků je oproti běžnému vyobrazení na groších Václava IV. obrácena svou otevřenou stranou vpravo. Druhá a třetí řada velkých měsíčků je již vyražena ve standardní poloze. Toto vyobrazení hřívy na Václavových groších je již odborné veřejnosti známé. Pražský groš s identickým ikonografickým ztvárněním figury lva zařadil do svého typologického přehledu Jiří Michl jako typ VII.D var. už v roce 2003.² V Michlově práci je však k dispozici pouze perokresba této obrazové varianty lva, fotografie obou stran mince chybí. V roce 2010 byl tento groš dražen na aukci firmy AUREA Numismatika s.r.o.³ Lev na Michlově perokresbě se plně shoduje s jeho vyobrazením na groších z aukcí na serveru AUKRO s.r.o. (obr. č. 1) a AUREA Numismatika s.r.o. (obr. č. 2).

* Tento příspěvek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/11.V.d. 00023272).

¹ Černohorský – Bláha 2021, s. 99–103.

² Michl 2003, s. 10–11.

³ Aurea 33, s. 84, č. 1075.

Detailním porovnáním obou pražských grošů ze zmíněných aukcí bylo zjištěno, že jejich rubní strany byly vyraženy totožným razidlem, kdežto lícní strany pocházejí z rozdílných raznic. Ikonografie lva s obrácenými měsíčky v horní řadě hřívý odpovídá nejbližší mladším typům Hána X až XIV,⁴ na nichž se nachází poměrně robustní lev. Rozdíly mezi těmito typy lva spočívají především v provedení jeho hlavy. Lev na prezentovaných groších má oko umístěné v negativním kruhu, z něhož vede šikmo vpravo dolů tenká negativní linka. Koruna je na hlavě posazena tak, že se pod ní mezi temenem a uchem nachází volné místo, přední a střední lilie koruny zasahují do vnitřního perlovce. V pootevřené tlamě jsou zřetelné tři zuby, jeden v horní a dva ve spodní čelisti. Mezi tlamou a uchem je náznak tří licousů. Takový tvar hlavy neodpovídá žádnému Hánou popsanému typu, nejvíce se však shoduje s typem Hána XI, u něhož „oko nabývá tvaru šikmo vzhůru padající protáhlé kapky, tlama je bez zubů. Koruna je nasazena na čelo a ucho, pod ní je prázdné místo, ... do perlovce zasahuje jen nepatrně.“⁵ S uvedeným popisem se diskutované groše shodují v posazení koruny a částečně i s provedením oka. To však nemá v žádném případě kapkovitý tvar, ale je ve formě pravidelného kruhu s šikmo vpravo dolů vybíhající úzkou linkou. Otázkou je, zda u popisu a perokresby oka u typu Hána XI⁶ nebyla zvolena nevhodná formulace jeho tvaru, protože u dvou vyfotografovaných grošů v obrazové příloze ona „protáhlá kapka“ patrná není, tvar negativní části oka je kruhový a linka z něj vychází, aniž by se postupně zužovala, jak je to naznačeno na perokresbě u tohoto typu. Největší rozdíl ve vyobrazení hlavy tak tkví v přítomnosti tří zubů v pootevřené tlamě. Typologicky tedy prezentované groše mají nejbližší k typu Hána XI, díky otočeným měsíčkům hřívý a drobným obrazovým rozdílům ve vyobrazení hlavy je můžeme k tomuto typu přiřadit jako jeho novou obrazovou variantu.

Groš se lvem s obrácenými měsíčky v horní řadě hřívý tak zapadá mezi ostatní poměrně vzácné typy Hána XI, XII a XIII, ražené přibližně v období let 1400–1408.⁷ To je doba, ve které na Václavových groších probíhaly určité změny v ikonografii i tvarech liter, jež můžeme na obou popisovaných ražbách zachytit. Tyto změny se odrážejí zejména na lícní straně, kde u groše č. 1 nacházíme ještě přechodnou korunu staršího typu Hána č. 4 se šesti perlami na čelence,⁸ která je tzv. dotažená, to znamená, že perla nad střední lilii zasahuje do vnitřního perlovce. U groše č. 2 už je vyražena mladší varianta vysoké koruny Hána č. 5 nebo č. 6, kvalita ražby zde však neumožňuje ji přesně zařadit, neboť při detailním zkoumání můžeme vidět určitý náznak toho, že trojlístky v mezerách nejsou přichyceny k čelence (Hána č. 5), ale nelze to potvrdit s jistotou a může se tak jednat i o korunu Hána č. 6. U typu Hána XI autor popisuje pouze dva mladší typy koruny, vysokou

⁴ Hána 2003, s. 68–72; dále jen „typ Hána“.

⁵ Hána 2003, s. 51.

⁶ Hána 2003, s. 51, 69.

⁷ Hána 2003, s. 111.

⁸ Hána 2003, s. 38; zde tabulka s jednotlivými typy korun.

s jednoduchými lístky Hána č. 6 a se složitými lístky v mezerách Hána č. 7. Korunu Hána č. 4 se šesti perlami na čelence nacházíme naposledy u typu Hána X.a, mladší koruna Hána č. 5 je známa pouze u typu Hána XIV.a a koruna č. 6 je charakteristická pro širší skupinu typů X až XIV. Z výše uvedeného vyplývá, že prezentovaný typ groše byl skutečně kutnohorskou mincovnou produkován v mezidobí ražby typů Hána X a XIV, což jsou běžné typy, které byly raženy ve velkém nákladu.

Opis rubní strany, která byla u obou grošů ražena ze shodného razidla, můžeme poměrně dobře reprodukovat, ačkoliv všechny litery nejsou dostatečně zřetelné. U pražských grošů typu Hána X až XIII je rubní opis v podstatě konzistentní, odchylky se zde vyskytují naprosto výjimečně. Rubní opis je tak s největší pravděpodobností ve tvaru **✱✱GROSSI+PRAGENSIS**, rozdělovací znaménko mezi GROSSI a PRAGENSES je ve tvaru velkého křížku (Rv: 2/12).⁹

Na lící straně groše č. 1 je vnitřní opis celkem čitelný, kromě litery N, která je zrovna zásadní pro přesné určování opisových variant Václavových pražských grošů.¹⁰ U této litery N je vidět zřetelně první dřík, v náznaku i dřík druhý, zcela nečitelná je však její střední část. U koruny typu Hána č. 4 se tato litera nachází nejčastěji s břevnem spojujícím oba dříky v horní části (**Ń**). V tomto tvaru je použita i v samotném závěru ražby s razidly s tímto typem koruny u obrazových variant Hána IX.f a X.a, i na následujících typech Hána X.b-c, XI, XII a XIII, od posledně jmenovaného typu se již opět objevují i další tvary litery N.¹¹ Můžeme tedy předpokládat, že i v tomto případě bylo na razidle původně užito tohoto tvaru litery **Ń**. Obě litery S ve vnitřním lícím opisu jsou ve standardním tvaru (**S**). Vnější lící opis je u groše č. 1 téměř nečitelný, velká jeho část chybí z důvodu ořezání obvodu střížku, proto můžeme s přesností interpretovat pouze první slovo opisu DEI. Pokud tedy shrneme všechny poznatky týkající se ikonografické i epigrafické stránky lící strany groše č. 1, můžeme konstatovat, že odpovídá typu Hána IX.f a X.a.

Lící strana groše č. 2 je čitelná lépe než v předchozím případě. Vnitřní opis je zřetelný celý, litery N a S mají shodný tvar jako u groše č. 1 (**Ń**, **S**). U vnějšího opisu jsou z důvodu ostříhání střížku čitelná pouze poslední dvě slova REX a BOEMIE, v této části opisu je stěžejní zejména tvar litery M, která se zde nachází ve svém latinském tvaru (**M**).

Prezentované pražské groše Václava IV. se lvem s obrácenými měsíčky v horní řadě hřívý přinášejí celkem dvě nové obrazové varianty typu Hána XI, které mají shodný rub a rozdílné lící strany s použitím razidel se starším typem koruny Hána č. 4 a mladší korunou Hána č. 5 nebo 6. Obě mince jsou tak dokladem kutnohorské mincovní činnosti v mezidobí ražby typu Hána X a XIV, kdy byly produkovány groše se lvem s různými dílčími tvary hlavy typu Hána XI, XII a XIII.

⁹ Hána 2003, s. 46.

¹⁰ U litery N popisuje J. Hána celkem 20 různých tvarů; viz Hána 2003, s. 44.

¹¹ Hána 2003, s. 68–69.

Na závěr této práce bychom ještě rádi upozornili na jiný pražský groš Václava IV., na kterém se rovněž nachází lev s obrácenými měsíčky v horní řadě hřívy. Tento groš ikonograficky náleží k typu Hána XIV.¹²

ČECHY, Václav IV. (1378–1419)

Mincovna: *Kutná Hora*, AR pražský groš, cca 1400–1408

Av.: královská koruna tzv. přechodného typu;¹³

†WELP[Q]AEZLAVS[Q]T[Q]ERAVS, †DEI[Q]KAT[Q]I[Q]A[Q]KEX[Q]BOEMIE[Q].¹⁴

Rv.: český dvouocasý lev s hřívou se 3+4+4 měsíčky, v horní řadě měsíčky obrácené otevřenou stranou vpravo;

*****[Q]KROSI[Q]PRAGENSIS[Q].**

Lit.: *Hána 2003*, s. 69, typ XI.var.

1. 2,51 g; 27,9/28,1 mm (soukromá sbírka)

Obr. 1. Pražský groš Václava IV. s obrácenými měsíčky v horní řadě hřívy (2:1; foto P. Bláha).

ČECHY, Václav IV. (1378–1419)

Mincovna: *Kutná Hora*, AR pražský groš, cca 1400–1408

Av.: vysoká královská koruna s jednoduchými lístky;¹⁵

†WELP[Q]AEZLAVS[Q]T[Q]ERAVS, †DEI[Q]KAT[Q]I[Q]A[Q]KEX[Q]BOEMIE[Q].

¹² Za informace o tomto pražském groši děkujeme Lence Cycoňové (Česká numismatická společnost, z. s. pobočka Pražské groše), která ho popsala v dosud nepublikovaném článku odevzdáném redakci časopisu *Denarius*, jehož rukopis jsme měli možnost prostudovat; viz *Cycoňová [v tisku]*. L. Cycoňové dále děkujeme za poskytnuté konzultace k námi prezentovaným grošům.

¹³ *Hána 2003*, s. 38, č. 4.

¹⁴ Fonty pro reprodukci opisů zhotovil RNDr. Lukáš Kučera, Ph.D. (Česká numismatická společnost, z. s. pobočka Pražské groše), kterému tímto děkujeme za možnost jejich využití v našem článku.

¹⁵ *Hána 2003*, 38, č. 5 nebo 6.

Rv.: český dvouocasý lev s hřívou se 3+4+4 měsíčky, v horní řadě měsíčky obrácené otevřenou stranou vpravo;

***[GRO]SISI+PRAGE[N]SIS.

Lit.: Hána 2003, s. 69, typ XI.var.

2. 2,78 g; 26,7/27,5 mm (soukromá sbírka; Aurea 33, s. 84, č. 1075)

Obr. 2. Pražský groš Václava IV. s obrácenými měsíčky v horní řadě hřívý (2:1; foto P. Bláha).

Literatura

Aurea 33: AUREA Numismatika s.r.o.: 33. aukce. 22. 5. 2010.

Cycoňová, L. [v tisku]: Pražský groš Václava IV. s obrácenými měsíčky v hřívě lva. Denarius.

Černohorský, O. – Bláha, P. 2021: Nepopsaný pražský groš atypické řady typu Hána XVI s titulaturou Václava IV. Numismatické listy 76, s. 99–103.

Hána, J. 2003: Pražské groše Václava IV. z let 1378–1419. Plzeň.

Michl, J. 2003: Úvaha o chronologii pražských grošů Václava IV. Numismatické listy 58, s. 1–13.

Summary

A Prague Groschen of Wenceslaus IV with Reversed Crescents in the Upper Row of the Lion's Mane

The discussed Prague groschen (no. 1) is remarkable especially for the rendering of the lion on the reverse. Its mane consists of three rows of 3+4+4 crescents. Contrary to usual Wenceslaus IV's groschen, the horns of tiny crescents in the upper row are turned to the right. The second and third rows were struck in a standard manner. A drawing of a Prague groschen bearing an identically rendered lion was published by J. Michl as a variant of the VII.D type in his typological survey in 2003. His representation corresponds fully to the presented issue (no. 1) as well as to a groschen from an AUREA Numismatika auction (no. 2).

A detailed comparison of both these coins shows that their reverses were made with an identical die while the obverse sides were struck from two different dies. Iconography of a lion with reversed crescents in the upper row of its mane corresponds to the later Hána X–XIV types depicting a rather sturdy animal. However, typologically closest is the Hána XI type minted in 1400–1408. Considering the reversed crescents of the mane and slight differences in the rendering of the animal's head, the discussed groschen can be attributed to this type as its new image variant.

The groschen no. 1 is still bearing a transitive crown with six pearls on a “completed” diadem of the earlier Hána 4 type. The groschen no. 2 bears a later variant of a high crown of the Hána 5 or 6 type. The discussed Prague groschens of Wenceslaus IV with reversed crescents in the upper row of the lion's mane represent two new image variants of the Hána XI type with identical reverses and different obverses.

Mgr. Ondřej Černohorský
ondrej.cernohorsky@email.cz

Petr Bláha
email.petr@volny.cz